

TOEN DE AARDE OOK TE GENT BEEFDE

Met het beeld voor ogen van de recente aardbeving in Mexico zijn we gaan grasduinen in de plaatselijke bronnen om eens te kijken wat deze ons terzake vertellen over de, in onze regio voorgevallen, gelijkaardige natuur-rampen. Daarbij beperkten we ons tot het Ancien Regieme en lieten recentere feiten buiten beschouwing.

Doordat deze niet-alledaagse gebeurtenissen de samenleving beroerden, werden sommige ervan in allerlei documenten en geschriften opgetekend, waardoor ze op deze wijze tot ons konden komen.

Al bij al vielen deze rampen voor de Gentse gemeenschap nog tamelijk mee zodat het woord ‘ramp’ bijgevolg voor de meeste gevallen een te sterke uitdrukking is.

In het “Memorieboek der Stad Gent” wordt er melding gemaakt van enkele aardbevingen die zich voordeden op het Europeese vaste land. Een aantal daarvan hebben weinig of geen uitstaans met Gent en zullen met enige zekerheid hier niet voelbaar geweest zijn. Volledigheidshalve geven we ze hierna evenwel onverkort weer.

1301. Item, in dit jaer XIIIc I was in veele plaetsen aertbevinghe, soo dat veele lieden niet en dorsten houden hun in huerlieden huysen, want Paus Bonifacius den VIII die lach selve op het velt van Weenen. (1)

1328. Item, in 't jaer XIIIc XXVIII dynsdach voor vastenavont was in 't
lant van Catalonien eene groote aertbevinghe, duerende langhen
tijt, soo datter wel XX steden ende eene schoone abdije nedervielen.
(2)
1342. In dit jaer den II in Lauwe daer naer was een groote aertbevinghe.
(3)
1348. Item, in dit jaer was in Italien groote aertbevinghe soo dat Sente
Pauwelskercke binnen Rome ommeviel ende noch veele huysen. (4)
1354. In dit jaer waren in diversche plaetsen groote aertbevinghen soo dat
de stede van Bazele ende wel LXXX casteelen daer ontrent averecht
vielen, ende die lieden woonden in de bosschen, ende het waren in
die tijden veele diere tijden ende oock groote oorloghen ende pesty-
lencien, ende in desen tijt was een groote eclips, die wel XVII uren
lanck gheduerend ende was eene eclips der sonnen. (5)
1371. Item, in dit jaer den XXI Meye was 't groote ertbevinghe. (6)
1381. Item, in dit jaer was 't groote aertbevinghe ende sterfte, ende midts
der orloghe stont de stede Ghent langhe zonder heere. (7)
1448. Item, in dit jaer was 't groote eertbevinghe op Sente Joorisdach. (8)
1456. In dit jaer was ontrent Napels eene groote eertbevynghe, daer wel
XV duusent mensschen doot af bleven ende bedorven. (9)
1504. Item, den XXIII Ougste, op eenen Vrijdach, ghebeurde eene
groote ertbevinghe voor den X ueren in den avont, ontrent eenen
paternoster ghedurende, daer derghelijke niet ghebeurde sichtent
den paeys van Gavere, ende die was op Sente Bertelmeusavont. (10)
1579. In de maent April voelde men hier eene aertbevinghe... (11)

Ook de kroniekschrijver en tevens Burgemeester van Brugge, Jan-Nikolaas Despars (1522-1597), schetst ons in zijn "Cronycke vanden Lande ende Graefscepe van Vlaenderen" een aardbeving uit de 16de eeuw : "Al Vlaenderen deure snuchtens tusschen den drije ende vier euren een zeer afgryselicke eerdbevinghe ende bysondere omtrent die stede van Brugghe daer men die huysen ende andere edificien tallen canten notoorlich (benauwend) zach schudden ende roeren, ja zelfs die scepen up ende nedere springhen die indie vesten ende reyen laghen."

Over de aardbeving die zich o.a. te Gent voordeed in 1692, konden we heel wat meer details achterhalen. Het resolutieboek van de Schepenen van de Keure te Gent verhaalt ons hieromtrent het volgende :

Den 18 september 1692.

Ten selver daghe quaert naer den twee hueren naer noen is in deze stadt ghebuert een groote Aerdbeviynghe, die gheduert heeft eenen paternoster of meer, soo dat men de ghebauwen van torens, kercken, ende huysen claelijcke sagh schudden, ende in het eyndighen tot drymael over ende wederwagghelen als een balance vanden zuyden naer den norden, door

welck wagghele oock diversche persoonen gaende oft staende ter eerden vielen, ende groote menigte van schauwen, ende toppen vande ghevels van de huysen afvielen, sonder dat, Godt lof, de ghebauwen voorder wierden beschadight, dan soudens sekerlick veel in puine hebben moeten vallen, indien noch wat tijdt gheduert hadde. Door het afvallen vande steenen van de schauwen ende toppen vande huysen is bevonden, dat ghequetst sijn gheworden, ende gheweest hebben onder de handen vande chirurgyns derthien a veerthien persoonen, van welcke quetsuren twee oft drij daeghen daer naer twee persoonen sijn ghestorven. (12)

In een artikel in het Volksbelang van 5 mei 1906 (ter gelegenheid van de catastrofe in San Francisco) wordt er nog eens aandacht besteed aan de aardbeving van 1692 : "In een zeer onderhoudend artikel toonde de heer Prosper Claeys deze week, dat onze stad ook menige aardbeving heeft beleefd, al was de schade gering. Het is misschien niet ongepast het officieel relaas van een dier aardbevingen mede te delen, omdat het ons leert hoe het komt, dat sommige oude gevels hier ter stede een bekroning hebben van jongere dagtekening dan het daaronderstaande gedeelte. Tengevolge van de aardbeving van 1692 moest namelijk het bovenste gedeelte van verschillende huizen heropgebouwd worden, en dat geschiedde, niet in de trant van het gebouw, maar volgens de mode van de tijd."

In die jaren werden de stenen, bestemd voor de Gentse bouwwerken, ondermeer aangevoerd uit de steenbakkerijen van Stekene in het Land van Waas. Daar er door de aardbeving een groot aantal schouwen en geveltoppen beschadigd waren, ontstond er op dat ogenblik een zeker tekort aan stenen nodig voor de wederopbouw. Terzake werd er zelfs een heuse briefwisseling gevoerd tussen de schepenen van de keure en de meier van Stekene : "Schepenen van den Keure der Stadt van Ghendt gheconsedeereert, dat het saysoen alhier te verre is verlopen om nieuwe tichelen ende ander steen te vormen ende backen op de groote, dicke ende andersints volghens de ordonnancie bij hunlieder voorsaeten in weth uytghegheven nopens het maecken van Stekensche tichelen, steen, ende ander roodt werck, ende dat niet min jeghenwoordighe schaersheyt is van al het selue binnen dese stadt, ende dat een groite quantiteyt van doen is, te meer door de schaede onder ghecomen up de achthiende deser door het tempeest van Eerdbeviinghe te seluen daeghe gheschiet..." (13)

Een goede halve eeuw later, meer bepaald op 1 november 1755, werd de stad Lissabon door een aardbeving vernield. Naar aanleiding van deze gebeurtenis werd door Maximilien vander Noot, bisschop van Gent, op 15 januari 1756, een ordonnancie afgekondigd waarin verzocht werd meer publieke gebeden te lezen in de hoop daardoor het ontij van onze landen af te keren. (14)

Amper een maand later bleek de vrees voor een aardbeving in Vlaanderen niet helemaal ongegrond te zijn geweest. In de morgen van 18 februari

1756, omstreeks kwart voor acht (15), trilde ook de aarde te Gent. Ze duurde zowat een halve minuut lang en werd gevoeld in het ganse gebied van de Kasselrij van de Oudburg, het Land van Dendermonde, Brussel, Leuven, Brugge, Oudenaarde, in geheel West-Vlaanderen, Rijsel, Douay, Holland, Luik, alsook in Duitsland en Frankrijk. Buiten het naar beneden komen van enkele schouwen en een aantal barsten in de muren van huizen, werd er geen gewag gemaakt van andere schade. Twee dagen later, op 20 februari, enkele minuten voor 4 uur in de ochtend, deed er zich een tweede beving voor, welke van kortere duur was dan de eerste. (16) Schade was er niet, daar hetgene dat voorheen los stond, reeds omgevallen was. Door de relatief korte tussenpauze tussen beide aardbevingen, zat de schrik er nu voor goed in. Dezelfde dag reeds stuurde het stadsbestuur drie afgevaardigden naar de bisschop van Gent bij monde van twee schepenen van de Keure, Pieter Emmanuel Joseph d'Hane, heer van Eechove en Anthone Triest alsook de raad-pensionaris Clincquet. Hun opdracht bestond erin de bisschop te bewegen, de publieke gebeden die reeds op 15 januari waren ingesteld, te vermeerderen en ook binnen de kortste keren een processie te laten plaatsgrijpen "omme alzo de straffe godts van ons te weiren". De bisschop stemde erin toe het voorstel te onderzoeken en het voor te leggen aan het Kapittel van de Kathedrale kerk. Later zou hij zijn resolutie kenbaar maken.

Het stadsbestuur zelf bleef ook niet bij de pakken zitten. Er werd opdracht gegeven aan de hoogbaljuw de stad om alle bals, toneelvoorstellingen en spektakels te verbieden. Daar vastenavond (Carnaval) voor de deur stond, werd ook verboden met "masquer kleederen" langs de straten te lopen. (17) De overtreders zouden beboet worden met 2 ponden groten. Daarbij werd zelfs bepaald dat de ouders verantwoordelijk waren voor hun kinderen en de "meesters ende meesteriggen" voor hun dienstboden. Diegenen die onvermogen zouden zijn de boete te betalen "zullen gecolloqueert worden in vangenisse voor zulkdanigen tijt als men zal vinden te behooren" (18).

Reeds op 23 februari maakte de bisschop zijn beslissing bekend. De processie zou twee dagen later doorgaan. De Gazette van Gent bericht ons over deze gebeurtenis: "Gent den 26 februari. Gisteren voor middag ten 10 uren en half wiert in onze Cathedrale Kerke met het uytstellen van het Alderheyligste eene solemnele Misse geselebrert, waer bij assisteerden de Edele Heeren Schepenen van beyde de Banken van deze Stadt, en naer den middag naer het solemneel Lof wiert er eene generaele processie gedaen met het omdraegen van het Alderheyligste SACRAMENT, langs den Couter, Sonne-straeete, Veltstraete, Kooremerkt, Lange Munte, Vrijdagmerkt, Zandberg, Parade-plaetse (Botermarkt) en zoo voorders tot in de voor-noemde Kerk, waar bij compareerde Sijne Hoogweirdigheyt onzen Heer Bisschop, de Seculiere ende Reguliere Clergien van de Capittels, Paro-

chien, en Biddende orders dezer Stadt, als mede de Edele Heeren Schepenen van beyde de Banken, en voorders zal men in alle de Kerken onses Bisdoms Saterdag, Sondag ende Maendag toekomende uytstellen het Alderh. SACRAMENT van 's morgens ten 7 tot 6 uren 's avonts om door deze middelen den Vader van Genaede te bewegen om onze Stadt en Diocese van voordere rampen en onheylen te bewaeren, die zij van de Aerdbevinge te vreesen hebben. Het is onmogelijk het overgroot getal der Menschen van allen Staet en Conditien die deze generaele Processie met eene groote en gestigtige Devotie hebben gevolgt.” (19)

Dat een dergelijk voorval een grote menigte beroerde blijkt ook uit de volgende vermelding in het Resolutieboek van de Keure : “... men heeft noyt van menschens gheduncken soo veel volck bij een ghesien, het was bij naer onmogelijk van in de Cathedrale te comen, staen ofte knielen, midsgaeters lanx de straete te gaen.” (20)

Dat de aarde in onze streken veruit het aktiefste was in de 18de eeuw mag nog blijken uit volgende voorvallen :

23 augustus 1759.

“Heden 's morgens kwaert voor den vijf uren heeft men alhier eene tamelijke straffe aerdbevinghe gevoelt, dog men weet niet juyst hoe veel tijts dat ze geduert heeft, die nogtans eenen grooten schrik aen d'inwoonderen heeft veroorzaakt maer geene schaede.” (21)

De Gazette van Gent van 21 januari 1760 :

“Gisteren avondt ontrent den 10 uren, is er alhier eene merkelijke Aerdbevinge gevoelt geweest, die ontrent de vier seconden duerde, de welke eenen grooten schrik maar geen schaede veroorzaekt heeft.”

De Gazette van Gent van 17 juli 1760 :

“Gisteren naer den midder-nagt, omtrent twee uren, heeft men alhier eene merkelijke sterke aerdbevinge gevoelt, dewelke voor en naer verscheyde reprises heeft gehad, dog men is niet te regt onderwezen hoe veel tijds dat elke aerdbevinge geduert heeft, nog meer weet men niet te zeggen dat er hiervoor eenige schaede is veroorzaekt.”

David MAES

NOTEN

- 1) Memorieboek der Stad Gent, deel 1, blz. 8.
- 2) Idem, deel 1, blz. 37 en 38.
- 3) Idem, deel 1, blz. 53.
- 4) Idem, deel 1, blz. 68.
- 5) Idem, deel 1, blz. 76.
- 6) Idem, deel 1, blz. 96.
- 7) Idem, deel 1, blz. 112.

- 8) Idem, deel 1, blz. 226.
- 9) Idem, deel 1, blz. 247.
- 10) Idem, deel 2, blz. 8.
- 11) Idem, deel 3, blz. 57.
- 12) Resolutieboek van de Schepenen van de Keure van Gent, Stadsarchief Gent, reeks 107, nr. 9, folio 232 verso.
- 13) Stadsarchief Gent, reeks 533, nr. 1, brief dd. 20 september 1692.
- 14) La Flandre Libérale van maandag 30 april 1906.
- 15) De Gazette van Gent van donderdag 19 februari 1756 geeft zelfs nog een juister tijdstip nl. “’s morgens 5 minuten naer het quart voor den 8 uren”.
- 16) De Gazette van Gent van maandag 23 februari 1756, spreekt van een duur van 3 seconden.
- 17) Resolutieboek van de Schepenen van de Keure van Gent, Stadsarchief Gent, reeks 107, nr. 23; Stadsarchief Gent, reeks 533, nr. 1.
- 18) De Gazette van Gent, maandag 23 februari 1756.
- 19) Idem, donderdag 26 februari 1756.
- 20) Resolutieboek van de Keure, SAG, reeks 107, nr. 23; reeks 533, nr. 1.
- 21) De Gazette van Gent van 23 augustus 1759.

JOSEPH DE HEMPTINNE (Vervolg)

In 1853 kwam Joseph de Hemptinne op het politiek terrein door samen met Jules Lammens, Hip. della Faille en Ernest Solvyns de krant *Le Bien Public* te stichten. Hoofdredacteur werd Guillaume Verspeyen (1837-1912), die ook “*Le Veuillot belge*” werd genoemd. Verspeyen protesteerde in 1855 publiek tegen een cursus in natuurrecht van prof. Brasseur aan de Gentse universiteit. Dit incident vond weerklank in gans België, tot zelfs in het parlement en bracht zelfs P. De Decker, katholiek minister van Binnenlandse Zaken in moeilijkheden. (zie : Ghendstsche Tydinghen jg. 1977 blz. 187, alsook Prof. Luykx : Politieke Geschiedenis van België).

Over *Le Bien Public* zie : Ghendstche Tydinghen jg. 1977 blz. 58. Op 18.10.1874 lezen we in *Le Bien Public* :

“Le mariage civil est en effet une institution anti-catholique dans toute la force du terme, puisqu’il consacre légalement une usurpation de l’état sur le domaine de l’Eglise. Notre devoir commun est donc de travailler à détruire cette antinomie de la loi divine, qui est parfaite et immuable et de la loi civile, qui est imparfaite et variable. Il ne peut exister de doutes que sur les moyens d’arriver à cette fin d’ailleurs si désirable.”

Op 23 oktober 1874 zal *Le Bien Public* een brief van Joseph de Hemptinne publiceren in verband met dit artikel, “qui m’a vivement attristé. Je dois vous prier de me considérer désormais comme complètement étranger à